

Bortbytingen

Av Sara Bergmark Elfgren, efter Selma Lagerlöfs novell.

Det här materialet vänder sig till dig som är pedagog eller kulturombud och vill ha en ingång till föreställningen innan du ser den med en grupp. Materialet kan också med fördel användas som underlag för en fördjupad diskussion efteråt. På Dramatens hemsida hittar du mer material, bland annat en text om konstens roll i skolan och en enkel modell för eftersamtal.

Pjäsens handling

Bortbytingen, tretton år och troll, är avskydd och föraktad av alla människor i byn. Bonden som han har vuxit upp hos står knappt ut med att se honom. Bondhustrun är den enda som skyddar honom, men hon längtar efter sitt riktiga barn, det vackra gossebarn som blev utbytt mot en ful trollunge. Mylingen är en spökflicka som inte kan få ro i sin grav förrän någon ger henne sitt namn. Hon dödades av sin mamma och säger att människor är grymma och att Bortbytingen borde ge sig av. Men kärleken till hans fostermor håller honom kvar. Bonden tror att trollen inte bara har stulit hans riktiga barn, utan också förvridit huvudet på hans fru. Han söker hjälp hos en klok gumma, som säger att enda sättet att få bytet ogjort är att skrämma trollen genom att slå Bortbytingen tills blodet rinner. Då kommer trollpackan och kastar till en ens eget barn och tar trollungen med sig därifrån. Bonden vill slå Bortbytingen, men bondhustrun hindrar honom. I tumultet välts en fotogenlampa och huset tar eld och brinner upp. Bondhustrun räddar Bortbytingen från att dö i branden. Bonden ger sig av från sin hustru och Bortbytingen.

Bortbytingen vill ställa allt till rätta. Han klipper håret, kappar av sig svansen och påstår att han är det försvunna gossebarnet. Bonden tror på honom och är glad att få sin son tillbaka. Men bondhustrun är förkrossad efter att trollungen försvunnit. Då beger sig Bortbytingen till trollen för att övertala dem att byta tillbaka. Han tror att bondhustrun kommer bli glad igen

om hon får sitt riktiga barn tillbaka. Men trollen vill inte byta tillbaka. De tyckte att Bortbytingen var för klen och satte ut honom i skogen när han var liten. De tycker fortfarande att han är för klen och attackerar honom. Bortbytingen flyr från trollen. På avstånd ser han Gossebarnet, som vuxit upp hos trollen, återvända till bondfamiljen. De välkomnar honom tillbaka.

Bortbytingen känner sig oönskad och oälskad. Han gör sig kall och hård för att slippa känna smärtan. Men när han träffar Mylingen igen försonas de och blir vänner. Hos trollen har Bortbytingen lärt sig att troll inte får namn, utan själva tar det namn de vill ha. Bortbytingen och Mylingen går tillsammans upp på en höjd och ser på den storslagna utsikten. När Bortbytingen och Mylingen nu har varandra kan de se skönheten och känna att världen ligger öppen för dem. Bortbytingen väljer ett namn åt sig själv och ropar ut det över världen.

Teaterföreställningen bygger på ett manus av författaren Sara Bergmark Elfgren, som har utgått från Selma Lagerlöfs novell *Bortbytingen*. Novellen finns med längst bak i läromaterialet. Ett förslag är att läsa novellen högt för klassen och sedan diskutera vad teaterföreställningen och den äldre novellen har för likheter och skillnader.

Om eftersnack i klassrummet

Tolka hellre än tycka

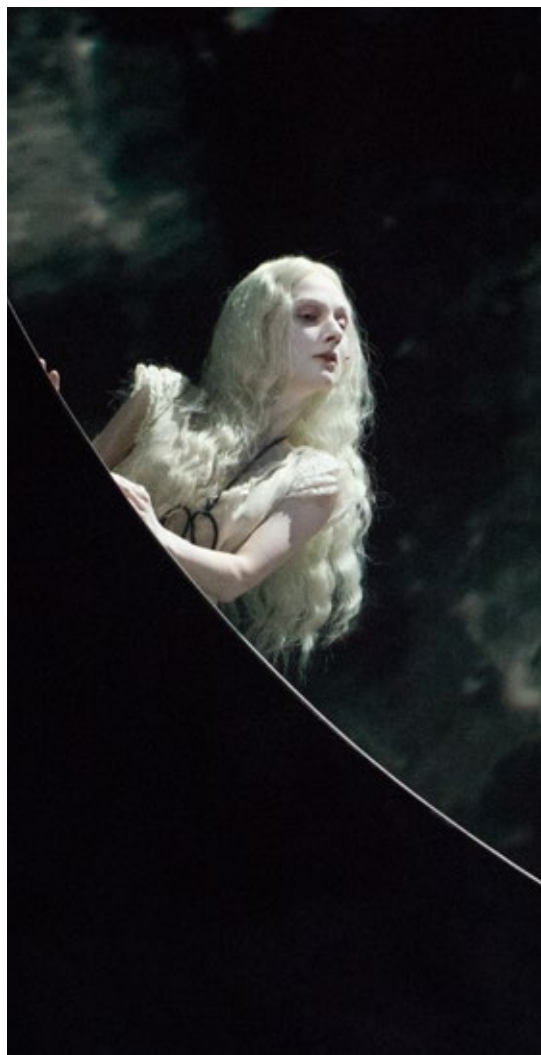
När vi ska prata om en föreställning som vi har sett tillsammans är det lätt hänt att börja med att säga vad vi tycker: bra, dåligt. Det blir mer intressant om vi väntar med det och istället börjar med att göra en gemensam tolkning. Det betyder inte att alla behöver tolka på samma sätt – tvärtom! Det är intressantare att höra flera olika möjliga tolkningar. För att göra detta kan det vara klokt att bygga upp samtalet så att alla kommer till tals.

Betydelsebärande tecken

Det kan hjälpa samtalet att först fundera över vad föreställningen bestod av, alltså vilka medel som användes för att bygga föreställningen. Skriv gärna upp så många olika delar som möjligt som ni kommer på tillsammans. Några möjliga svar är *skådespelare text ljus musik ljus scenografi/dekor röst mask/smink kostym/kläder rörelser tempo kroppar kroppsspråk dockor rekvisita/saker* och så vidare. Inga svar är fel. Kategorisera in svaret under en större rubrik om det behövs.

Beskriv rummet

Börja med att gemensamt komma ihåg hur själva scenen eller spelplatsen såg ut. Vad fanns det för väggar, dörrar, möbler och saker. Rita upp gemensamt om det hjälper er att komma ihåg detaljer. För att beskriva utan att värdera kan det hjälpa med ord som *antal storlek riktningar färger symboler material teknik skillnader och likheter*. Kom ihåg att vänta med att tycka, håll det så sakligt som möjligt i början av samtalet.

Beskriv karaktärerna

Gör sedan samma sak med karaktärerna som med rummet: beskriv så sakligt som möjligt och vänta med att värdera. Karaktär är ofta detsamma som personer eller figurer i pjäsen, men ibland kan även saker eller röster räknas in. Allt som har en egen berättelsebärande personlighet kan räknas, det finns inget rätt eller fel svar, det kan bero på. Ibland spelar samma skådespelare flera olika roller – och ibland spelas en och samma roll av fler än en skådespelare. För att hålla beskrivningarna så sakliga och beskrivande som möjligt kan det vara till hjälp att tänka på *antal kön hårfärg hudfärg frisy storlek material klädstil färger kroppsspråk röst dialekt* osv. Även här kan det vara effektivt att fundera en stund över de olika figurernas eller karaktärernas likheter och skillnader.

Tolka: vad får det här för betydelse?

När en gemensam beskrivning av olika detaljer har gjorts är det dags för nästa steg, nämligen att fråga sig vad det fick för betydelse för föreställningen. Utgå från det som ni redan har beskrivit tillsammans och ställ frågor kring det som "Vad tänker du att det där berättade?" eller "Vad fick det för betydelse just här?" Fundera över om färger, former, storlekar m m symboliserade någonting. Vad fick det dig att tänka på?

Reflektera!

När tolkningarna har gjorts, gärna med flera alternativa möjligheter till vad saker och ting har för mening och betydelse, är det dags att gå vidare till det personliga. Vad innebär det här för mig? Går det att urskilja ett tema eller en sensmoral? Håller jag i så fall med om den? Vad får det mig att tänka på och vad känner jag? Går föreställningen att koppla till något jag har sett eller läst? Vad har jag för egna erfarenheter av det som berättas? Tänk på att en konstupplevelse ibland slår an något väldigt privat. Alla måste inte vara med och prata, det kan vara intressant att höra andra resonera om sina upplevelser också. Det viktiga är att komma ihåg att ingen tolkning eller upplevelse är mer rätt eller fel eller ens mer intressant än någon annan.

Din roll som samtalsledare

Den som leder eftersamtalet ska också vara en del av gruppen. Det betyder att du inte behöver veta mer eller förstå bättre än någon annan. Det är viktigt att du inte känner att du ska behöva förklara eller försvara föreställningen. Däremot kan det vara av stor betydelse om du visar nyfikenhet på de andras tolkningar. Ställ gärna intresserade följdfrågor. Om eftersamtalet i sig kan förmedla till gruppen att en teaterföreställning kan vara svår eller enkel att förstå, att den kan skapa goda eller jobbiga känslor och att man får tycka bra eller dåligt om den – och att det intressanta är att fundera över vad den har slagit an, ja då har konsten gjort sitt, nämligen fått var och en att möta sina egna åsikter, känslor och värderingar och kanske även gett möjlighet att formulera dem.

Diskussionsfrågor

1. Vilka sagoväsen finns med i föreställningen? Vilka sagoväsen finns med i novellen? Vad finns det för andra sagoväsen? Var har du hört talas om dem (t ex i böcker, filmer, seriealbum)?
2. Vem möter vi först i föreställningen och vems tankar och handlingar får vi sedan följa mest? Skiljer det sig åt i novellen?
3. Vad tycker hustrun om Bortbytingen och vad tycker mannen om honom? Ge exempel på hur båda behandlar honom.
4. Sara Bergmark Elfgren har skrivit romaner och serieromaner, bland annat *Norra Latin* och *Cirkeln*-böckerna (tillsammans med Mats Strandberg). Har du läst några av de böckerna? I så fall, vad handlade boken om? Fanns det några väsen eller övernaturliga varelser med i den bok du har läst?

Länk till information om Sara Bergmark Elfgren och hennes böcker:
<http://www.rabensjogren.se/forfattare/119473-sara-bergmark-elfgren>

Länkar till information om sagor, sägner, folktro och nordisk mytologi:
<https://trollsommar.wordpress.com/fakta-om-folktro/>
<https://historiska.se/nordisk-mytologi/>
<https://trollsommar.wordpress.com/fakta-om-folktro/>

Om Selma Lagerlöf

Selma Lagerlöf föddes 1858 och dog 1940. Hon var den första kvinnan som tilldelades Nobelpriset i litteratur och den första kvinna som var ledamot i Svenska Akademien. Detta trots att kvinnor inte ens hade rösträtt när hon fick de utnämningarna. Allmän rösträtt för kvinnor infördes i Sverige 1919. Vad betyder det att ha rösträtt? Har du hört talas om Nobelpriset i litteratur? Vad finns det för andra Nobelpris?

Länkar till mera information om Selma Lagerlöf:

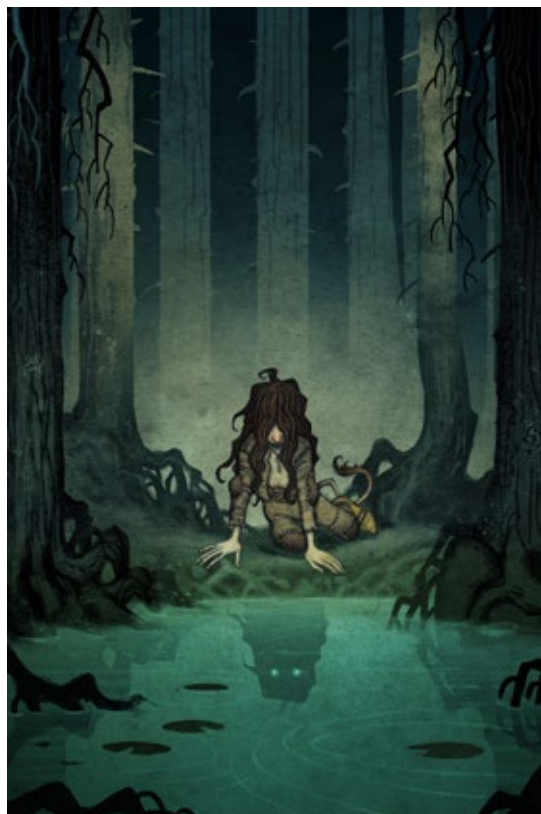
http://www.marbacka.com/selma_lagerlof.php
<https://www.svenskaakademien.se/svenska-akademien/ledamots-register/lagerlof-selma>

Om Nobelpriset:

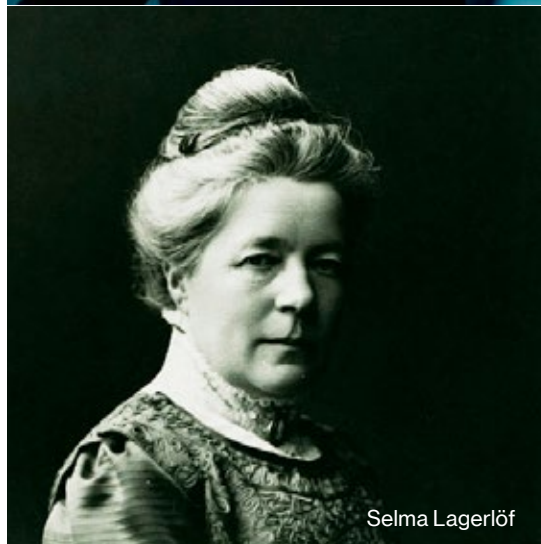
<https://www.svenskaakademien.se/nobelpriset>

Kontakta oss på Unga Dramaten!

<https://www.dramaten.se/unga-dramaten/>
Unga Dramaten: Mia Hertler mia.hertler@dramaten.se

Sara Bergmark Elfgren

Selma Lagerlöf

Bortbytingen

Av Selma Lagerlöf, ur novellsamlingen *Troll och människor*.

Det var en trollkäring, som kom gående genom skogen med ungen hängande i en näverkont, som hon bar på ryggen. Han var stor och ful med hår som borst, sylvassa tänder och klo på lillfingret, men trollkärningen tyckte förstås, att det inte kunde finnas ett vackrare barn. Om en stund kom hon till ett ställe, där skogen glesnade en smula. Det var en väg, som gick fram där, gropig och slipprig av trädrötter, och på vägen kom en bonde och hans hustru ridande.

I detsamma som trollkärningen fick syn på dem, ville hon smyga sig tillbaka in i skogen för att inte bli sedd av människorna, men så märkte hon, att bondhustrun höll ett barn på armen, och då ändrade hon tankar. »Jag vill allt se om människobarnet kan vara likaså vackert som mitt,» tänkte hon och kröp ihop bakom en stor hasselbuske, som stod tätt invid väggkanten.

Men när de ridande for förbi henne, sträckte hon sig för långt fram i sin iver, så att hästarna fick syn på det stora, svarta trollhuvudet. De stegrade sig och satte av i fullt sken. Både bonden och hans hustru höll på att bli kastade ur sadeln. De gav till ett rop i förskräckelsen, sen böjde de sig framåt för att fatta tag i tyglarna, och i nästa ögonblick var de försvunna.

Trollkärningen grinade till av förargelse, för hon hade knappast hunnit kasta en blick på människobarnet. Men strax därpå blev hon helt belåten igen. Där låg ju barnet på marken mitt framför hennes fötter. Det hade fallit ur moderns armar, då hästarna stegrade sig, men till all lycka hade det störtat ner i en hög torra löv och var alldeles oskadat. Det skrek högt av skrämsel över fallet, men då trollkärningen lutade sig över det, blev det så förvånat och roat, att det tvärtystnade och sträckte upp händerna för att rycka henne i hennes svarta skägg.

Trollkärningen stod där helt förbluffad och betraktade människobarnet. Hon såg på de smala fingrarna med de rosenröda naglarna, de klara, blå ögonen och den lilla, röda munnen. Hon kände på det mjuka håret, strök med handen över kinden och blev allt mer och mer förvånad. Hon kunde rakt inte fatta, att ett barn kunde vara så roligt och mjukt och fint.

På en gång ryckte trollkärningen näverkonten från ryggen, hämtade fram sin egen unge och satte ner den bredvid människobarnet. Och när hon nu såg vilken skillnad det var på dem, så kunde hon inte styra sig, utan började stortjuta.

Under tiden hade bonden och hans hustru fått makt med hästarna, och de vände nu tillbaka för att söka sitt barn. Trollkvinnan hörde, att de närmade sig, men hon hade inte sett sig mätt på människobarnet, utan blev sittande bredvid det, ända tills de ridande nästan var inom synhåll. Då fattade hon ett raskt beslut. Hon lät sin egen unge ligga kvar vid väggkanten, men människobarnet stoppade hon i näverkonten, slängde den på ryggen och löpte till skogs.

Hon var knappt försvunnen, förrän de ridande kom till synes. Det var ett präktigt bondfolk, rikt och aktat och ägare till en stor gård i den fruktbara dalen nedanför berget. De hade redan varit gifta i flera år, men de hade bara detta enda barnet, så att man kan förstå, att de var ivriga att få det tillbaka.

Bondhustrun kom ett par hästlängder före mannen och fick först syn på barnet, som låg vid väggkanten. Det skrek av alla krafter för att kalla sin mor tillbaka, och hustrun borde redan av det förskräckliga tjutet ha förstått vad det var för ett barn, men hon hade varit i sådan ångest för att den lille skulle ha slagit ihjäl sig i fallet, att hon bara tänkte: »Gud vare lov, att han är i livet!» - »Här ligger barnet!» ropade hon till mannen, och med detsamma gled hon ur sadeln och skyndade fram till trollungen.

Då bonden kom fram till platsen, satt hustrun på marken och såg ut som en, som inte kan tro sina sinnen. »Inte hade mitt barn tänder som sylar,» sa hon, under det att hon vände barnet fram och tillbaka. »Inte hade mitt barn hår som svinborst,» klagade hon, och hennes stämma uttryckte en allt större och större förskräckelse. »Inte hade mitt barn klo på lillfingret.»

Bonden kunde inte tro annat, än att hans hustru hade blivit tokig, och sprang raskt av hästen. »Titta på barnet, och säg om du kan begripa varför det ser så underligt ut!» sa hustrun och räckte det till honom. Han tog emot det ur hennes händer, men knappt hade han gett det en blick, förrän han spottade tre gånger och slängde det ifrån sig. »Det är ju en trollunge!» sa han. »Det är inte vårt barn.» Hustrun satt alltjämt kvar vid vägkanten. Hon var inte snabbtänkt och kunde rakt inte förklara för sig vad som hade hänt. – »Men vad gör du med barnet?» utbrast hon. – »Märker du inte, att det är en bortbyting?» frågade mannen. »Trollena har passat på, då våra hästar skenade. De har stulit vårt barn och lagt hit ett av sina egna.» – »Men var är då mitt barn nu?» frågade hustrun.

– »Det är borta hos trollena, det,» sa mannen.

Nu fattade hustrun hela olyckan. Hon bleknade bort som en döende, och mannen trodde, att hon skulle ge upp andan på fläcken.

»Vårt barn kan ju inte vara långt borta,» sa han och försökte lugna henne. »Vi ska gå in i skogen och söka.»

Därmed band han sin häst vid ett träd och begav sig in i snåren. Hustrun reste sig för att följa honom, men då märkte hon, att trollungen låg så, att han när som helst kunde bli sparkad av hästarna, som var oroliga över att ha honom i sin närhet. Hon ryste bara vid tanken på att röra bortbytingen, men hon flyttade honom ändå ett stycke åt sidan, så att hästarna inte skulle komma åt honom.

»Här ligger skramlan, som vår pojke höll i handen, när du tappade honom,» ropade bonden inifrån skogen, »nu vet jag, att jag är på rätt spår.»

Hustrun skyndade efter honom, och de gick sedan länge inne i skogen och sökte. Men de fann varken barn eller troll, och då skymningen bröt in, måste de vända tillbaka till hästarna.

Hustrun grät och vred sina händer. Mannen gick med tänderna sammanbitna och sade inte ett ord för att trösta henne. Han var av en gammal och god släkt, som skulle ha slocknat ut, om han inte hade fått en son. Nu gick han där och var ond på hustrun, därför att hon hade låtit barnet falla till marken. »Barnet borde hon ha hållit fast framför allt annat,» tänkte han. Men då han såg hur bedrövad hon var, så hade han inte hjärta att göra henne några förebråelser.

Han hade redan hjälpt henne upp i sadeln, då hon kom att tänka på bortbytingen.

»Vad ska vi ta oss till med trollungen?» sa hon.

»Ja, vart har den tagit vägen?» undrade mannen.

»Han ligger därborta under busken.»

»Där ligger han ju bra,» sa mannen och skrattade bittert.

»Vi får väl ändå lov att ta den med oss. Vi kan inte låta den ligga kvar i vildmarken.»

»Jo, det måtte vi väl kunna,» sa bonden och satte foten i stigbygeln.

Hustrun tyckte, att mannen egentligen hade rätt. Inte behövde de ta sig an trollets barn. Hon lät också hästen ta ett par steg, men så på en gång blev det omöjligt för henne att rida vidare.

»Det är ju i alla fall ett barn,» sa hon.

»Jag kan inte låta det ligga här till mat för vargarna. Du måste ge mig ungen.»

»Det gör jag visst inte,» svarade mannen. »Den ligger bra, där den ligger.»

»Om du inte ger mig honom nu, så vet jag, att jag måste gå tillbaka hit i kväll och hämta honom,» sa hustrun.

»Jag tror, att det inte är nog med att trollena har stulit mitt barn. De har visst också förvridit huvudet på min hustru,» mumlade bonden. Men han lyfte ändå upp barnet och lämnade det till hustrun, för han hade en stor kärlek till henne och var van att göra henne till viljes i allting.

Nästa dag var olyckan känd i hela socknen, och alla, som var erfarna och kloka, skyndade till bondgården för att ge visa råd och förmaningar.

»Den, som har fått en bortbyting i huset, ska slå honom med en grov käpp,» sa en gumma.

»Varför ska man vara så svår mot honom?» frågade bondkvinnan. »Nog är han ful, men han har ju ändå inte något ont gjort.»

»Jo, om man piskar trollbarnet så länge, att blodet rinner, så kommer trollkärningen farande, kastar till en ens eget barn och tar sitt med sig. Jag vet många, som på det sättet har fått igen sina barn.»

»Ja, men de barnen har inte länge blivit vid liv,» inföll en annan av de gamla, och hustrun tänkte för sig själv, att det medlet kunde hon inte använda.

Mot kvällen, då hon en stund satt ensam i stugan med bortbytingen, började hon längta så häftigt efter sitt eget barn, att hon inte visste vad hon skulle ta sig till. »Kanske att jag ändå borde göra så, som jag har blivit tillrättad,» tänkte hon, men hon kunde inte komma sig för med det.

I samma ögonblick steg bonden in i stugan. Han höll en käpp i handen och frågade efter bortbytingen. Hustrun förstod, att han ville följa de kloka kvinnornas råd och slå trollbarnet för att få igen sitt eget. »Det är bra väl, att han gör det,» tänkte hon. »Jag är så dum. Jag skulle aldrig kunna slå ett oskyldigt barn.»

Men knappt hade mannen gett trollungen ett slag, förrän hustrun rusade fram och grep honom i armen. »Nej, slå inte, slå inte!» bad hon.

»Du vill visst inte ha igen ditt barn, du,» sa mannen och försökte göra sig lös.

»Visst vill jag ha det tillbaka,» sa hustrun, »men inte på det här sättet.» Bonden höjde armen till ett nytt slag, men innan det hade fallit, hade hustrun kastat sig över barnet, så att slaget träffade henne.

»Gud i himlen!» sa mannen. »Nu förstår jag, att du ämnar ställa det så, att vårt barn ska få stanna hos trollen i hela sitt liv.»

Han stod stilla och väntade, men hustrun låg kvar framför honom och skyddade barnet. Då kastade mannen käppen ifrån sig och gick harmsen och bedrövad ut ur stugan. Han undrade sedan över att han inte hade fört igenom sin vilja trots hustruns motstånd, men det fanns något hos henne, som betvang honom. Han kunde inte göra henne emot.

Det gick återigen ett par dagar under sorg och bedrövelse. Det kan vara svårt nog för en mor att ha mistat sitt barn, men värre än allt annat är det att ha fått det ersatt av en bortbyting. Det håller hennes längtan ständigt vid liv och låter den aldrig komma till ro.

»Jag vet inte vad jag ska ge bortbytingen till mat,» sa hustrun en morgon till mannen. »Han vill inte äta det, som jag sätter fram för honom.»

»Det är nog inte underligt,» sa mannen. »Har du inte hört, att trollena inte vill äta annat än grodor och möss?»

»Men du kan väl inte begära, att jag ska gå ut i groddammen och hämta föda åt honom,» sa hustrun.

»Nej, jag begär det visst inte,» sa mannen. »Jag tycker, att det bästa vore, att han finge svälta ihjäl.»

Hela veckan förgick, utan att bondhustrun var i stånd att förmå trollungen att äta något. Runt omkring honom ställde hon upp alla möjliga goda saker, men trollungen bara grinade och spottade, då hon ville förmå honom att smaka på läckerheterna.

En kväll, då det såg ut, som om han höll på att dö av hunger, kom katten springande in i rummet med en råttan i munnen. Då ryckte bondkvinnan råttan från katten, kastade den till bortbytingen och gick hastigt ut ur rummet för att slippa se hur trollbarnet åt.

Men då bonden märkte, att hustrun verkligen hade börjat samla in grodor och spindlar åt bortbytingen, fattade han en sådan avsky för henne, att han inte längre kunde dölja den. Det var honom omöjligt att säga ett vänligt ord till henne. Ännu hade hon dock kvar så mycket av sin gamla makt över honom, att han stannade i hemmet.

Men det var inte nog med detta. Också tjänstfolket började visa husmodern olydnad och vanvördnad. Husbonden låtsade inte om, att han märkte det, och hustrun förstod nu, att om hon fortfarande att ta bortbytingen i försvar, skulle hon få det svårt och tungt varenda dag, som Gud gav. Men hon var nu en gång sådan, att då det fanns någon, som alla hatade, så måste hon uppbjuda sina yttersta krafter för att komma en sådan stackare till hjälp. Och ju mer hon fick lida för bortbytingens skull, dess mer trofast vakade hon över att intet ont skulle vederfaras honom.

Ett par år senare satt bondhustrun en förmiddag ensam i stugan och sydde lapp på lapp på en barnklänning. »Ack ja!» tänkte hon, medan hon sydde. »Den har inga goda dagar, som ska hålla på och sörja för ett främmande barn.»

Hon sydde och sydde, men hålen var så stora och många, att hon fick tårarna i ögonen, då hon såg dem. »Men så mycket vet jag,» tänkte hon, »att om jag finge laga kolten åt min egen son, då skulle jag inte räkna hålena.»

»Jag har det allt bra svårt med bortbytingen,» tänkte bondhustrun, då hon fick syn på ett hål till. »Det bästa vore, att jag toge honom med mig så långt in i skogen, att han inte kunde hitta hem, och lämnade honom där.»

»Det är då sant, att jag inte behövde göra mig så mycken möda för att slippa honom,» fortsatte hon om en stund. »Om jag bara lämnade honom ur sikte ett ögonblick, så skulle han dränka sig i brunnen eller brinna opp i spisen eller bli biten av hunden eller sparkad av hästarna. Ja, det vore en lätt sak att bli av med honom, så elak och oförvägen som han är. Det finns ingen på gården, som inte hatar honom, och om jag inte ständigt hade honom omkring mig, så skulle strax någon begagna tillfället att skaffa honom ur vägen.»

Hon gick bort och tittade på barnet, som låg och sov i en vrå av stugan. Det hade vuxit och var ännu fulare, än då hon såg det första gången. Munnen hade dragits ut till ett tryne, ögonbrynen var som två styva borstar, och skinnet var alldeles brunt.

»Att laga dina kläder och att vaka över dig ginge väl ändå an» tänkte hon. »Det är det minsta jag får utstå för din skull. Men min man har blivit led åt mig, drängarna föraktar mig, pigorna skrattar åt mig, katten fräser, då han får se mig, hunden morrar och visar tänderna, och du är skuld till alltsammans.»

»Men att djur och människor hatar mig, kunde jag väl ändå bära,» brast hon ut. »Det värsta är, att var gång jag ser dig, längtar jag mer än förut efter mitt eget barn. Ack, mitt gullebarn, var är du? Ligger du och sover på mossa och ris borta hos trollkärningen?»

Dörren gick upp, och hustrun skyndade sig tillbaka till sin sömnad. Det var hennes man, som kom in. Han såg glad ut och talade vänligare till henne, än han hade gjort på länge.

»Det är marknad i dag borta i kyrkbyn,» sa han. »Vad säger du, om vi skulle ta och gå dit?»

Hustrun blev glad över förslaget och sade, att det ville hon gärna vara med om.

»Gör dig då färdig, så fort du kan!» sa mannen. »Vi får lov att gå till fots, för hästarna är ute på åkern. Men om vi tar vägen över berget, så kommer vi nog fram i rätt tid.»

En liten stund efteråt stod bondhustrun på tröskeln, fin och pyntad i sina bästa kläder. Detta var det gladaste, som hade hänt henne på många år, och hon hade alldeles glömt bort trollungen.

»Men,» tänkte hon plötsligt, »kanske min man bara vill locka bort mig, för att drängarna ska kunna slå ihjäl bortbytingen, medan jag är ur vägen.»

Hon gick hastigt in i stugan och kom tillbaka med den stora trollungen på armen.

»Kan du inte lämna den där hemma?» sa mannen, men han lät inte förargad, utan talade med mild röst.

»Nej, jag vågar inte gå ifrån honom,» svarade hon.

»Ja, det är din ensak,» sa bonden, »men nog blir det tungt för dig att släpa en sådan börda över berget.»

De började nu sin vandring, men den blev mödosam, för det bar brant uppför. De måste klättra ända upp till toppen av bergkullen, innan vägen tog av mot kyrkbyn.

Hustrun blev slutligen så trött, att hon knappt kunde flytta en fot. Gång på gång sökte hon övertala den stora pojken att gå själv, men han ville inte.

Mannen var helt förnöjd och så vänlig, som han inte hade varit, sedan de hade förlorat sitt eget barn.

»Nu får du ge mig bytingen,» sa han, »så ska jag bära den en stund.»

»Ånej, jag orkar nog,» sa hustrun, »jag vill inte, att du ska ha besvär med trolltyget.»

»Varför ska du vara ensam om att sträva med det?» sa han och tog ungen ifrån henne.

Just där bonden tog barnet, var vägen som allra svårast. Hal och slipprig löpte den fram vid kanten av en brant klyfta och var så smal, att det knappt fanns plats på den för att sätta ner foten. Hustrun gick efter, och helt hastigt blev hon rädd för att det skulle hända mannen något, medan han gick och släpade på barnet.

»Gå sakta här!» ropade hon, för hon tyckte, att han vandrade fram alldeles för fort och oförsiktigt.

Strax därpå snavade han också och hade så när tappat barnet ner i avgrunden.

»Om barnet nu verkligen hade fallit, då hade vi varit av med det för alltid,» tänkte hon. Men i samma ögonblick begrep hon, att det var mannens avsikt att kasta barnet ner i klyftan och sedan låtsa, att det hade skett av våda.

»Ja, ja,» tänkte hon, »så är det. Han har ställt till allt det här för att skaffa bortbytingen ur världen, utan att jag skulle märka, att det var gjort med flit. Ja, det bästa vore ju också, om jag läte honom göra, som han vill.»

Återigen snavade mannen mot en sten, och återigen höll bortbytingen på att glida ur hans armar.

»Ge mig barnet! Du faller med det,» sa hustrun.

»Nej,» sa mannen, »jag ska nog vara försiktig.»

I samma ögonblick snavade han för tredje gången. Han sträckte ut armarna för att gripa tag i en trädgren, och barnet föll. Hustrun gick tätt bakom honom, och fastän hon nyss förut hade sagt till sig själv, att det vore bra gott att slippa bortbytingen, så störtade hon nu fram, fick fatt i en flik av trollungens kläder och drog upp honom på vägen.

Då vände sig mannen till henne. Hans ansikte var nu fult och alldeles förvandlat.

»Du var inte så fortfärdig, när du lät vårt barn falla i skogen,» sa han vredgad.

Hustrun svarade ingenting. Hon hade blivit så bedrövad över att mannens vänlighet bara var låtsad, att hon hade börjat gråta.

»Varför gråter du?» sa han hårt. »Det hade väl inte varit en så stor olycka, om jag hade låtit bytingen falla. Kom nu, annars blir det för sent.»

»Jag tror inte, att jag har någon lust att gå på marknan,» sa hon.

»Nåja, jag har allt förlorat lusten, jag med,» sa mannen och var enig med henne.

På hemvägen gick han och frågade sig själv hur länge han ännu skulle kunna hålla ut med hustrun. Om han nu gjorde bruk av sin styrka och ryckte barnet ifrån henne, så kunde ju allt bli bra igen mellan dem, menade han. Han var just färdig att börja en strid med henne om barnet, men då mötte han hennes blick, som vilade på honom svårmodig och ängslig. Han lade band på sig ännu en gång för hennes skull, och allt blev, som det hade varit.

Återigen gick ett par år, men då hände det en sommarnatt, att bondgården råkade i brand. Då folket vaknade, var stuga och kammare fulla av rök, och hela vinden var ett enda eldhav. Man kunde varken tänka på att släcka eller rädda, man måste bara rusa ut för att inte bli innebränd.

Bonden hade kommit ut på gården och stod där och såg på sitt brinnande hus.

»Ett ville jag gärna veta,» sa han, »och det är vem som har vållat mig den här olyckan.»

»Nå, vem annan skulle det väl vara än bortbytingen?» sa en dräng. »Han har ju i långliga tider hållit på med att samla ihop stickor och strå och tänt på dem både ute och inne.»

»I går hade han burit ihop en hög torra kvistar på vinden,» sa en piga, »och höll just på att sätta eld på den, när jag fick se honom.»

»Han har nog tänt på dem sent i kväll i stället,» sa drängen. »Ni kan vara säker på att ni har honom att tacka för hela olyckan.»

»Om han åtminstone ville brinna inne,» sa bonden, »då skulle jag inte klaga över att min gamla stuga har gått opp i lågor.»

Just som han sade detta, kom hustrun ut ur huset och släpade barnet efter sig. Då rusade bonden mot henne, ryckte bortbytingen ifrån henne, lyfte honom högt på sina armar och kastade honom tillbaka in i huset.

Elden slog just då ut genom tak och fönster, och hettan var förfärlig. Ett ögonblick stirrade hustrun på mannen, likblek av förskräckelse. Sedan vände hon och skyndade in i huset efter barnet.

»Du kan gärna brinna opp, du med!» ropade mannen efter henne. Hon kom tillbaka ut i alla fall, och bortbytingen hade hon med sig. Händerna hade hon fått svårt brända, och hennes hår var nästan avsvett. Ingen sade ett ord till henne, då hon kom ut. Hon gick bort till brunnen, släckte ett par gnistor, som glödde på hennes kjortelfäll, och satte sig sedan med ryggen mot brunnskaret. Trollbarnet låg i hennes knä och somnade snart, men hon satt kvar, upprätt och vaken, och stirrade sorgset framför sig. En hel mängd människor skyndade förbi henne fram mot det brinnande huset, men ingen talade till henne. Alla tycktes finna henne så hemsk och avskräckande, att de inte tordes komma i hennes närhet.

Vid dagbräckningen, då stugan var nerbrunnen till grunden, kom mannen fram till henne. »Jag härdar inte längre ut med detta,» sa han. »Du vet nog, att jag ogärna lämnar dig, men jag kan inte längre stå ut att leva samman med ett troll. Nu går jag min väg och kommer aldrig tillbaka.»

Då hustrun hörde orden och såg hur mannen vände sig bort och gick, tyckte hon, att det ryckte och slet i henne. Hon ville skynda efter honom, men trollbarnet låg tungt på hennes knä. Hon kände sig inte ha kraft nog att skaka det ifrån sig, utan blev sittande.

Bonden begav sig rätt uppåt skogen och tänkte därvid för sig själv, att nu gick han väl den här vägen för sista gången. Men knappt hade han hunnit ett stycke uppåt höjden, förrän en liten pilt kom springande emot honom. Han var skön och smärt som ett ungträd. Håret var silkesmjukt, och ögonen lyste som stål.

»Ack, sådan skulle min son ha sett ut, om jag hade fått behålla honom!» sa bonden. »En sådan arvinge skulle jag ha haft. Det skulle ha varit något annat än det svarta otyget, som min hustru har dragit hem till gården.»

»Goddag i skogen!» hälsade bonden. »Vart skall du ta vägen?»

»Goddag igen!» sa barnet. »Om du kan gissa vem jag är, så ska du få veta vart jag går.»

Men då bonden hörde rösten, blev han alldeles blek.

»Du talar, som folk av min släkt brukar tala,» sa han. »Och om inte min son vore hos trollena, så skulle jag säga, att det är du.»

»Ja, nu har ni gissat rätt, far,» sa gossen och skrattade. »Och eftersom ni har gissat rätt, så ska ni få veta, att jag är på väg till mor.»

»Du ska inte gå till mor,» sa bonden. »Hon frågar inte efter varken dig eller mig. Hon har inte hjärta för någon annan än en stor, svart trollunge.»

»Menar ni det, far?» sa gossen och såg fadern djupt in i ögonen. »Då är det kanske bäst, att jag stannar hos er nu för det första.»

Bonden kände en sådan glädje över barnet, att tårarna ville tränga fram.

»Ja, stanna du bara hos mig!» sa han, tog gossen i sina armar och lyfte honom högt i luften. Han var så rädd för att förlora honom en gång till, att han vandrade vidare med barnet i famnen.

Då de hade gått ett par steg, begynte gossen prata med honom.

»Det är väl, att ni inte bär mig så illa, som ni bar bortbytingen,» sa han.

»Vad menar du?» frågade bonden.

»Jo, trollkärningen gick på andra sidan klyftan med mig på armen, och var gång, som ni snavade och höll på att tappa bortbytingen, höll hon också på att falla med mig.»

»Vad säger du? Gick ni på andra sidan klyftan?» sa bonden och blev rätt betänksam.

»Jag har aldrig varit så rädd förr,» sa gossen. »Då ni kastade trollbarnet ner i klyftan, ville trollkärningen kasta mig efter. Om inte mor då hade varit ...»

Bonden började gå långsammare, under det att han försökte fråga ut gossen.

»Du får lov att tala om för mig hur du har haft det hos trollena.

»Det kunde vara svårt ibland,» sa den lille, »men bara mor var snäll mot trollungen, så var också trollkärningen snäll mot mig.»

»Brukade hon ge dig stryk?» frågade bonden.

»Hon slog inte mig oftare, än ni slog hennes barn.»

»Vad fick du att äta?» frågade fadern vidare.

»Var gång, som mor gav trollungen grodor och möss, fick jag smör och bröd. Men när ni satte fram bröd och kött för trollungen, bjöd trollkärningen mig på ormar och tistlar. Den första veckan höll jag på att svälta ihjäl. Om inte mor då hade varit ...»

Då barnet sade detta, gjorde bonden helt om och började gå raskt neråt dalen.

»Jag vet inte hur det kommer sig,» sa han, »men jag tycker, att det luktar brandrök av dig.»

»Ja, det är inte så underligt,» sa barnet. »Jag blev ju kastad i elden förra natten, då ni slängde in trollbarnet i den brinnande stugan. Hade inte mor då varit ...»

Bonden fick nu så brått, att han nästan sprang, men plötsligt blev han stående.

»Nu ska du säga mig hur det kommer sig, att trollena har gett dig fri,» sa han.

»Då mor offrade det, som var henne mer värt än livet, så hade inte trollena någon makt över mig mer, utan lät mig gå,» sa pojken.

»Har hon offrat det, som var henne mer värt än livet?» frågade bonden.

»Ja, det har hon väl, när hon lät er gå, för att hon skulle kunna behålla trollungen,» sa barnet.

Bondhustrun satt alltjämt kvar på sin plats vid brunnen. Hon sov inte, men hon kände sig som en förstenad. Hon förmådde inte röra sig, och det, som skedde omkring henne, såg hon lika litet, som om hon hade varit riktigt död. Då hörde hon mannens stämma ropa hennes namn långt borta ifrån, och hennes hjärta började åter klappa. Livet vände tillbaka till henne. Hon slog upp sina ögon och såg sig omkring som en sömndrucken. Det var ljus dag, solen sken, lärkan drillade, och det tycktes omöjligt, att hon också denna vackra dag skulle behöva släpa på sin olycka. Men strax därpå såg hon de förkolnade bjälkarna, som låg runt omkring henne, och en mängd människor med svärtade händer och upphettade ansikten. Då visste hon ju, att hon vaknade upp till ett ännu sorgligare liv, än det gamla hade varit, men i alla fall hade hon kvar känslan, att hennes lidande nu hade kommit till ett slut. Hon såg sig om efter bortbytingen.

Han låg inte i hennes knä, och han fanns ingenstans i närheten. Hade nu allt varit som förr, så skulle hon ha sprungit upp och börjat söka efter honom, men nu kände hon på något sätt, att det var onödigt.

Hon hörde återigen hur hennes man ropade på henne ifrån skogshållet. Han kom på den smala stigen ner mot gården, och alla de främmande, som hade hjälpt till vid släckningen, sprang emot honom och omringade honom, så att hon inte kunde se honom. Hon hörde bara hur han gång på gång ropade hennes namn, liksom för att hon skulle skynda till hans möte, hon som de andra.

Och stämman bar budskap om en stor glädje, men hon blev ändå sittande stilla. Hon vågade inte röra sig. Äntligen stod hela människohopen runt omkring henne, och mannen skilde sig från de andra och gick fram och lade ett skönt barn i hennes armar.

»Här är vår son. Han har vänt tillbaka till oss,» sa mannen, »och det är du och ingen annan, som har räddat honom.»
